

спадщини А.Волошина є спробою подивитись на сучасні проблеми крізь призму часу, що має властивість виявляти інваріантні цінності! розсвітити тимчасове, змінне, буденне.

В контексті соціально-педагогічних аспектів виховання дітей - сиріт у педагогічній спадщині А.Волошина варто виокремити три проривні ідеї.

1) система виховання в інтернатних закладах має ґрунтуватись на засадах народності, що виражається у прищепленні вихованцям любові та зацікавленості до вивчення історії краю, народних звичаїв, традицій, культури русинів-українців, загалом;

2) в інтернатних закладах варто відкривати діючі каплиці (центри) і до релігійно-морального виховання залучати ченців, монахинь, представників духовенства, за участі яких створювалася б атмосфера живого духовного життя; залу

чати меценатів, із числа заможних громадян для створення кращих умов життя для вихованців;

3) оскільки особистість вихователя для дітей-сиріт є визначальною, то залучати до роботи в інтернатних закладах фахівців^А із числа соціальних педагогів, оскільки фаховий і професійний рівень кадрового складу інтернатів не завжди відповідає нормативним вимогам, і не тільки їм.

Свої настанови - рекомендації А.Волошин успішно реалізував на практиці, відкривши, разом з дружиною, на свої кошти аналогічний сиротинець в Ужгороді. Виховний процес у ньому здійснювався під особистим патронажем Ірини та Августина Волошиних.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із дослідженням стану проблеми сирітства на Закарпатті у довоєнні і післявоєнні роки.

Література та джерела

1. Волошин А. О соціальному вихованню. - Ужгород: Друкарня акційного товариства «Ун.'о», 1924. - 54с
2. Волошин А. Педагогічна психологія. - Ужгород: Накладом педагогічного товариства Підкарпатської русі, 1933 - 112с
3. Волошин А. Педагогіка и дидактика для учительських семинарий. Ужгород: «Уноа, 1023 - 186с.
4. Голошовський Я.О. Становлення образу «Я» у підлітків школи-інтернату: Дис... канд псих. наук. - К., 1996 - 167с
5. Евграфова Л.И. Формирование родственных взаимоотношений детей-сирот (на материалах дошкольных отделений школ-интернатов для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей в Украинской ССР): Дис... канд.псих.наук. - К., 1387 - 157 с

В статті розкриваються соціально-педагогічні аспекти проблеми виховання дітей-сиріт в педагогічному наслідуванні А.Волошина. Зазначається, що діяльність сучасних інтернатних установ можна оптимізувати шляхом організації виховання на традиціях народності, морально-релігійного відповідності, використання засобів меценатів із числа заможних громадян, а також підвищення рівня професійної компетентності персоналу. Розкривається досвід створення інтернатів подружжям Волошин.

The author of the article has considered the social-pedagogic aspects of problems of children-orphan up-bringing in the pedagogic heritage of Avgustyn Voloshyn. It has been stressed, that the activity of contemporary boarding institutions has to be optimised by ways of up-bringing organising on the examples of nationality traditions, morally-religious accordance, attracting of money of the well-to-do citizens and heaving up of the personnel professional competence level. The experience of boarding institutions opened by the Voloshyn couple has been disclosed.

ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ М. УЖГОРОДА ТА. СТАВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО НИХ

Мелега К., Тет В., Кручаниця М., Дуло О., Щерба М.,

м.Ужгород

Вступ. Тривалий час в Україні спостерігається стійка тенденція до зниження рівня здоров'я населення. Вагомий внесок в захворюваність та смертність населення України вносять хвороби, зумовлені вживанням тютюну і алкоголю [3; 5; 8].

Особливу стурбованість викликає проблема тютюнокуріння, що зумовлено масштабністю шкоди куріння для здоров'я [5]. Ситуація з тютюнокурінням в Україні характеризується стабільно високими показниками поширеності серед чоловіків та стрімким зростанням цієї шкідливої звички серед жінок, дітей, підлітків і молоді. Україна - один з найбільших «курців» планети [5; 8]. За даними опитування, поширеність тютюнокуріння серед дорослих чоловіків в Україні становить 57% і є найвищою в Європі, серед жінок - більш як 20% і є найвищою в країнах СНД [3]. Розповсюдженість тютюнокуріння серед молоді України в віці 15-16 років становить близько 30% [6]. В Україні кожен четвертий підліток першу спробу тютюнокуріння зробив у віці до 10 років [5], що з дитячого віку спонукає до нікотинової залежності. Загальна кількість пов'язаних з тютюном смертей в Україні у 2000 р. складала майже 100 тис. або 13% загальної смертності. Більшість пов'язаних з тютюном смертей. (70%) відбувається серед людей віком 35-69 років, і людина, яка вмирає від куріння в такому віці, у середньому втрачає 19 потенційно можливих років життя [3].

Пияцтво в сучасному українському суспільстві набуло особливо хворобливого характеру майже за всіма показ- м і м і ч и м і г і * ■ ■ * р і з п б Г и ! с « і О) і « і л з м і М Я s j i K o r o j i i U захворюваності, смертності на ґрунті зловживання спиртними напоями, прилученням до споживання алкоголю наймолодшої частини населення та ін. [8]. Спостерігається все більше втягнення у вживання алкоголю підлітків та жінок [2; 4; 9]. В цілому у світі від алкогольної - залежності страждають 140 мільйонів осіб, в Україні - близько 1 млн. осіб. За статистичними даними понад 40 тис. українців щороку помирають від надмірного вживання алкоголю. Більш як 700 тис. — мають офіційно зареєстровану в медичних установах алкогольну залежність, реально — значно більше. За поширеністю вживання алкогольних та слабоалкогольних напоїв серед дітей шкільного віку Україна посідає одне з перших місць

у світі, спостерігається тенденція до зростання дитячого алкоголізму [8].

Значне поширення шкідливих звичок серед неповнолітніх українців, що негативно впливає на стан їх здоров'я, викликає серйозне занепокоєння суспільства [5; 8]. Наукові дані свідчать про те, що шкідливий вплив тютюнового диму на організм сприяє виникненню захворювань серцево-судинної, дихальної системи, органів травлення, росту пухлинних захворювань [10; 11]. Раннє вживання алкогольних напоїв призводить до різних проблем з фізичним і психічним здоров'ям [6; 9]. Незадовільний стан здоров'я у дитячому віці призводить до порушень здоров'я протягом усього життя людини, створює соціальні та фінансові проблеми, а також негативно впливає на рівень соціально-економічного розвитку країни [5].

У зв'язку з цим оцінка розповсюдженості шкідливих звичок - куріння та вживання алкоголю - серед школярів різного віку, і розробка на цій основі ефективних програм профілактики і формування здорового способу життя є надзвичайно актуальними.

Метою роботи є вивчення розповсюдженості шкідливих звичок - тютюнокуріння і вживання алкоголю - серед учнів різних вікових категорій загальноосвітніх шкіл (ЗОШ) м. Ужгорода та відношення школярів до них.

Матеріали і методи. Проведено анонімне анкетування 520 школярів різних шкіл міста Ужгорода упродовж 2007 - 2008 рр. Серед обстежених -185 (35,6%) хлопців і 335 (64,4%) дівчат різних класів, віком від 7 до 17 років. Для анкетування школярів використовували 2 спеціально розроблені опитувальники з варіантами відповідей, за допомогою яких оцінювали поширення шкідливих звичок в учнів (окремо тютюнокуріння та вживання алкоголю). Вірогідність відповідей досягалася анонімністю опитування.

Усі опитані були розподілені на 4 вікові групи: I група - 7-Ю р. - 102 (19,7%) учні; II група - 11-13 р. - 138 (26,6%) учнів; III група - 14-15 р. - 146 (28,2%) учнів; IV група - 16 -17 років-132 (25,5%) учні.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз літературних джерел свідчить, ще протягом останніх років було проведено три міжнародні опитування щодо поширен-

ня шкідливих звичок серед підлітків, в яких Україна брала у -лет: «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (HBSC), Глобальне опитування молоді про тютюн (GYTS) та Європейське опитування учнівської молоді щодо вживання алкоголю та наркотичних речовин (ESPAD) [3; 6].

За даними цих опитувань встановлено що в Україні спостерігається тенденція до відносно ранньої спроби початку куріння серед підростаючого покоління. Середній вік прилучення підлітків до цієї шкідливої для здоров'я звички припадає на 12-13 років. На момент повноліття 82% юнаків та 72% дівчат вже мають від 1-2 до 40 і більше спроб курити. Невипадково ситуацію з поширеністю куріння оцінюють як тютюнову епідемію [5].

При аналізі поширеності тютюнокуріння серед учнів ЗОШ м. Ужгорода встановлено, що у віці 7-10 років перший досвід паління набувають 7,2% хлопців 0,2% дівчат, у 11-13 років долучаються до куріння — 15% і 11%, відповідно. Вік спроби першої цигарки є важливим показником вживання тютюну серед підлітків. Перша цигарка, вкурена в досить ранньому віці, може стати причиною подальшої тютюнової залежності [3]. За даними опитування ESPAD, яке проводилося в Україні в 1995, 1998, 2003 і 2007 рр., серед хлопців перша цигарка вкурюється у віці до 13 років приблизно в половині випадків, а серед дівчат - у третині або чверті [6]. Отже, поширення куріння серед учнів молодших вікових груп ЗОШ м.Ужгорода є значно нижчим порівняно з показниками по Україні в цілому, однак серед хлопчиків куріння поширене більше, ніж серед дівчат.

За даними дослідження Глобального опитування молоді про тютюн (GYTS), проведеного в Україні в 1999 та 2004 рр., ризик теперішнього куріння помітно зріс між 1999 та 2004 рр. Він вищий серед хлопчиків і зростає з віком. Поточне куріння має сильніший зв'язок з курінням батька, хоча обидва ці зв'язки є значущими. Також ризик розвитку сильної нікотинової залежності у 2004 р. став вищим порівняно з 1999 р. Таким чином, підлітки з більшою ймовірністю стають постійними курцями і більш ймовірним є розвиток у них сильної нікотинової залежності [3].

Ці дані підтверджують опитування HBSC (Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді), яке проводилося в Україні у 2001-2002 рр. і 2005-2006 рр. серед дітей трьох вікових груп (11, 13, 15 років) [3]. Міжнародний Звіт 2001- 2002 р. про це опитування робить наголос на наступних проблемах щодо України, яка:

- має високі рівні куріння хоча б раз у житті (як і Гренландія, Естонія, Латвія та Литва);
- поширеність паління серед хлопців набагато вища, ніж серед дівчат.
- є серед країн з найвищою поширеністю куріння протягом життя серед хлопчиків (11 років - 41,7%, 13 років - 73,8%, 15 років - 88,1%);
- відзначається як країна з більш легким доступом до тютюну, більшою нараженістю на рекламу і відносно слабкими досягненнями у сфері контролю над тютюном, що може послабити вплив профілактичних програм, навіть якщо вони будуть впроваджені у школах.

Аналіз розповсюдженості тютюнокуріння серед опитаних школярів м.Ужгорода старших вікових груп показав, що поширення цієї шкідливої звички значно зростає з віком: у віковій групі 14-15 років - палять 58% хлопців і 69% дівчат. У цьому зв'язку слід відмітити, що вік 14-15 років - це вік експериментування, дорослішання та випробування себе. На рішення підлітка «курити» чи «не курити» дуже впливає оточення, реклама, найближчі родичі та друзі. Підлітки вказували, що вкурюють іноді 1-2 сигарети в день, періодично і більше, але затиатих курців серед них нема. Тому роль профілактичних заходів, зокрема проведення бесід про шкоду куріння і переваги здорового способу життя, залучення до занять фізичними вправами, урізноманітнення дозвілля, є дуже важливою. Особливий наголос слід зробити на шкоді куріння для дівчат з огляду на їх майбутнє материнство.

У наступній віковій групі 16-17 років тенденція щодо поширення куріння змінюється: кількість юнаків, які прилучились до куріння, зростає до 78%, а дівчат - значно знижується до 49%. Але кількість тих, хто вживає їх систематично, значно менша. Так, порівнюючи кількісні показники за умовними розділами «спробував запалити» та «палю регулярно», можна побачити, що для значної кількості респондентів паління не є систематичним: біля 80% експериментують з курінням і тільки 20% курять щодня.

Отримані дані щодо рівня поширення тютюнокуріння серед юнаків та дівчат м.Ужгорода узгоджуються з опитуванням ESPAD, яке показало, що незважаючи на позитивну динаміку, у 2007 році поширеність куріння серед 15-16-річних підлітків в Україні залишалась високою: хоча о раз протягом всього життя курили 72%) серед хлопців і 53% серед дівчат. Однак, частка більш-менш постійних курців з них є значно меншою і становить 39% серед юнаків і 25% - серед дівчат [6].

Аналіз основних мотивів, які підштовхують молодь до

паління, проведений на основі анкетних даних, показав, що найбільш значимими серед них є: 1) вплив компанії, прагнення не відстати від товаришів - 35%; 2) прагнення відчути себе більш самостійним, дорослим - 11%; 3) куріння - просто звичка - 11%; 4) бажання виділитись - 10%; 5) підкреслити свою незалежність - 9%; 6) куріння зближує, об'єднує з друзями - 8%; 7) палять, коли нудно - 6%; 8) наслідування кумира - 4%; 9) не відповіли на запитання - 6%. Таким чином, саме приклад оточення є найбільш сильним мотивуючим фактором тютюнокуріння у підлітковому віці. У молоді сформоване переконання, що юнаки та дівчата, які курять, виглядають більш привабливими, тому тютюнокуріння вважається елементом престижу. Отримані дані узгоджуються з результатами дослідження ОУТ8, які показують, що чим менша частина однокурсників курять, тим менш ймовірним є розвиток сильної тютюнової залежності [3].

Слід відмітити, що своє негативне відношення до паління виявили 37,5% хлопців і 15,6% дівчат, які хотіли б позбутись цієї звички. Тільки 19,3% підлітків вважають паління недопустимим, а 25,8% не є переконливими противниками паління і вважають його допустимим. Отже, якраз ця частина підлітків потребує активної роботи спрямованої на формування установки здорового способу життя. Необхідно усунути умови, що сприяють залученню до тютюнокуріння, заборонити куріння на території навчального закладу, як школярам, так і педагогам [1; 2]. Учням, особливо старших класів необхідно допомогти зробити свідомий вибір (палити чи ні), що буде ознакою справжньої дорослості, запорукою здоров'я, повноцінного життя [9].

Ситуація з вживанням алкоголю, як в цілому по Україні, так і серед школярів м.Ужгородз видається загрозливою. За даними проведеного анкетування встановлено, що смак алкоголю знайомий дітям уже з раннього дитинства: у групі 7-10-річних 2,8% опитаних хлопців та 0,7% дівчат спробували алкогольні напої. З віком до вживання алкоголю долучається дедалі більше неповнолітніх. Так, у віці 11-13 років спиртні напої вживають 60% хлопців і 15% дівчат; у віці 14 років і старші - 74% юнаків і 37% дівчат. Молодші школярі вживають переважно пиво і вино, старші - пиво, слабоалкогольні коктейлі і горілчані вироби. Аналіз показує, що хлопці частіше п'ють пиво та міцні алкогольні напої, дівчата надають перевагу коктейлям. Однак, споживання пива набуває стрімкої популярності і серед дівчат. З огляду на те, що реклама торгових марок пива нині є найпоширенішою, найагресивнішою, цей напій користується найвищим попитом у молоді. Крім того, пиво та слабоалкогольні коктейлі за ціною є більш доступними для учнівської молоді, ніж міцні алкогольні напої. За даними проведеного дослідження пиву віддають перевагу 53% опитаних хлопців та 25% дівчат. Особливо пиво і коктейлі популярні серед старшокласників, причому як серед хлопців, так і серед дівчат. Найменш поширеними серед 15-16-річних учнів є міцні алкогольні напої. Горілку та горілчані вироби вживають менше 5% неповнолітніх, однак, серйозне занепокоєння викликає те, що ці напої вони купують переважно на ринках.

Найчастіше приводом до вживання алкоголю дітьми і підлітками є святкові події або дні: на це вказують 65% хлопців і 15% дівчат. Діти молодшого віку вживають алкоголь рідко, переважно зі згоди батьків або з цікавості. На відміну від цього, 30% опитаних хлопців та 9% дівчат, старших 14-річного віку, вживають алкоголь досить часто, з будь-якої причини, і майже у половині випадків це відбувається «за компанію». Біля 10% хлопців і 2% дівчат вживають алкоголь, коли є бажання, існують мотиви, які підштовхують молодь до вживання алкоголю: 1) бажання зробити життя більш цікавим - 40%, 2) забути про проблеми - 15%, 3) зняти стрес - 3%, 4) вживання спиртного «за компанію з друзями» - 15%, 5) не відповіли на питання - 27%. Позитивні сторони алкоголю найчастіше відмічають хлопці вікової групи 11-13 років (17%) та старші 14 років (13%), тоді як дівчата усіх вікових груп не виявляють захоплення від вживання алкоголю. На питання «Чи є сенс боротися з вживанням алкоголю?» ствердно відповіли біля 30% відсотків юнаків та 18% дівчат старшої вікової групи, і лише біля 1% молодших респондентів.

Отримані дані дещо відрізняються від результатів дослідження ESPAD, проведеного 2007 року, згідно якого 91% опитаних учнів віком 15-16 років хоча б один раз у житті вживали алкогольні напої, причому цей показник майже однаковий для хлопців і дівчат. Тендерні відмінності щодо досвіду вживання алкоголю чітко простежуються у віці від 9 до 11 років. У кожній віковій групі більше хлопців, ніж дівчат, перший раз вживали алкогольні напої, тоді як від 12 до 15 років ці відмінності стають менш значущими. Пиво залишається найпоширенішим напоєм серед підлітків, причому хлопці вживають пиво набагато частіше, ніж дівчата. Немає суттєвої різниці між частотою вживання алкогольних напоїв хлопцями та дівчатами. Так, за даними дослідження ESPAD, 62% хлопців та 61% дівчат вживали будь-які алкогольні напої протягом 30 днів [6].

Вищенаведені дані доводять, що для підлітків вживання алкоголю стало доволі регулярним явищем. Можна припустити, що для досить великої кількості учнів проведення вільного часу безпосередньо супроводжується вживанням алкогольних напоїв.

Досліджений механізм впливу профілактичних заходів показують, що дуже важливо враховувати соціальну функцію вживання алкоголю. Тому що для молодих людей вживання алкоголю має досить привабливий ефект, як, наприклад, зняття стресу, привабливість, підвищення настрою, відчуття успішності. Отже, зменшення кількості рекламних матеріалів щодо алкоголю, навіть якщо вони не спрямовані безпосередньо на дітей і підлітків, сприятиме зменшенню вживання алкоголю серед цих груп населення [6; 8; 9].

У загальному, за результатами анонімного анкетування було встановлено, що шкідливі звички, такі як паління і вживання алкоголю, мали більшість опитаних дітей. Вони виявлені у 429 (82%) хлопців і 356 (68%) дівчат різного віку. Частка неповнолітніх, які вживають тютюн і алкоголь прогресивно зростає з віком. Однак, є певні статеві відмінності у розповсюдженості шкідливих звичок серед дітей різних вікових груп. Так, у і (7-10 років) і і! (11-13 років) вікових групах не мають шкідливих звичок біля 80% дітей незалежно від статі, тоді як у старших вікових групах частка дівчат, які ведуть здоровий спосіб життя становить 57%, а частка хлопців лише 47%.

Література та джерела

1. Андреева Т.І., Красовський К.С. Куріння та діти: що може зробити школа. - К., 2003. - 52с
Кириченко І.З. Україні молодіють алкоголіки, наркомани і курці // Шкільний світ. - 2004. - № 46. - С. 1,4
Контроль над тютюном в Україні. Національний звіт (неофіційний переклад). - Київ, 2000. - 128 ст.
Мельничук Д. Фізична активність і шкідливі звички в структурі способу життя юнаків старших класів // Фізична культура, спорт та здоров'я нації, збірник наукових праць. - Вінниця, 2006. - № 1. - С. 130-133
6. Наказ МОЗ № 311 від 24.06.2005 «Про затвердження Комплексного плану «Профілактика та подолання тютюнокуріння в Україні на 2005-2010 роки».
Рівень і тенденції поширення тютюнокуріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед учнівської молоді України / СШ. Балакірева (кер. авт. кол.), Т.В.Вондар, Н.О.Рингач та ін. - К.: УІСД ім. О.Яременка, 2008. - 152с
Рекомендації з профілактики і лікування тютюнопаління Л.П.Смирнова, О.О.Кваша, І.М.Грбась, Н.В.Давиденко - 1С: СІNDI-Україна, 2001 -20с
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 травня 2008 р. №731 «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» на 2009-2013 рр.»
Э. Тютюн, алкоголь, наркотики в молодіжному середовищі: вживання, залежність, ефективна профілактика / О.О.Яременко (кер. авт. кол.), О.М.Балакірева, О.О.Стойко та ін. - К: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2004. - Кн.7.
10. Чернюк Н.В. Вплив паління та спадкової схильності на тяжкість перебігу хронічного обструктивного бронхіту //Архів клінічної медицини. - 2005. -№2. - С. 85-88
11. Fagestorn I G, Gave U. The pathophysiology of nicotine dependence treatment options and cardiovascular safety of nicotine 77 Cardiovascular Risk Factors. - 1996. -У.6. - № 3. - Р. 135-143

На основе анкетирования изучено уровень расширения вредных привычек - курение и употребление алкоголя среди учеников различных возрастных групп г.Ужгорода, определено, что вредные привычки имеют 82% парней и 68% девушек разного возраста. Полученные данные необходимо использовать для разработки эффективных профилактических и оздоровительных программ.

On the basis of test questioning the authors of the article have considered the level of dissemination of bad habits - smoking and alcohol misuse among pupils of different age groups in the city of Uzhhorod. It has been established that 82% of boys and 68% of girls of different ages are inclined to have bad habits. The number of teenagers that take tobacco and alcoholic drinks progressively grows with the age. The risk of mass predilection for smoking is very high among teenagers that are over 14, especially among girls, while for alcohol drinking it is higher among children of 11 - 13 years old, especially among boys. The data received should be used for the development of effective prophylaxis and improving programs.

ГЮБГШМА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З ФІЗИКИ: ДОСВІД УГОРЩИНИ

Модернізація світових освітніх систем передбачає впровадження інституту вимірювання та оцінювання діяльності ОСВІТЬЬОІ ССррІІ, створення національних системі моніторингу освіти на всіх рівнях. Центральним напрямом моніторингу освіти є дослідження її якості. Якісна освіта у цивілізаційному вимірі розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, засіб соціальної та культурної злагоди й економічного зростання. Міжнародне співтовариство нині хвилюють питання гарантування державами якісної освіти та реалізація цих гарантій з проєкцією на можливість набуття молоддю життєвих компетентностей для її успішного входження в сучасне суспільство.

Для оцінки якості освіти у зарубіжних країнах створювалися компетентні організації, комітети, діяльність яких ставала підґрунтям для вироблення та впровадження конкретної

Висновки. Дані, отримані на основі анкетною опитування школярів м.Ужгорода, дозволяють зробити наступні висновки:

1. Шкідливі звички, а саме алкоголь та тютюнопаління, надзвичайно розповсюджені серед учнів ЗОНІ м. Ужгорода, особливо серед підлітків, старших 14 років.
  2. Частка хлопців, які втягнуті у тютюнокуріння та вживання алкоголю, є значно вищою, ніж дівчат, і зростає з віком.
  3. Ризик масового долучення до куріння дуже високий у підлітків, старших 14 років, особливо, у дівчат, а до вживання алкоголю у дітей, віком 11-13 років, особливо, у хлопців.
  4. Прискіпливої уваги потребують школярі 7-10-річного віку, повна частка яких у цей період набуває перший досвід паління та вживання алкоголю.
  5. Для того, щоб попередити і знизити рівень поширення шкідливих звичок серед неповнолітніх, профілактичну роботу з дітьми необхідно починати в ранньому шкільному віці, маючи на меті сформулювати правильне ставлення до свого здоров'я, надати необхідні навички та показати альтернативні види поведінки.
- Комплексні профілактичні програми, які існують починатись до віку появи зацікавленості та початку експериментування з тютюном та алкоголем, необхідно спрямувати і на найближче оточення учня - на його батьків і друзів.

Міс ІІ., м.Егер, Угорщина
К&рестонь І., м.Берегово країною відповідної державної політики в галузі удосконалення національної системи освіти. Так, наприклад, відомою є ситуація з проголошенням, у ІS/So році Національною комісією з якості освіти США звіту «Нація у небезпеці: потреба реформування освіти». За підсумками проведеного експертного моніторингового дослідження, американські освітні стандарти були визнані Недосконалими, а неякісний рівень шкільного навчання розглядався як загроза національному добробуту й безпеці. Після цього випадку навчальні досягнення учнів стали одним із критеріїв визначення всієї системи шкільної освіти [3].

Актуальність проблеми практичного вимірювання результатів функціонування освіти, загалом, і кінцевих результатів, зокрема, полягає в тому, що досі в науковій угорській та зарубіжній літературі не сформовано єдиного